

О.Р. КУПЧИК,
кандидат історичних наук, доцент
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В УСРР (1922–1924 рр.)

Ключові слова: ВУЦВК, Конституція, наркомат, повноваження, представництво, положення, Раднарком, статус, уповноважений.

З централізацією після утворення СРСР влади у сфері зовнішньої політики на порядок денний було поставлено питання про форми подальшої участі УСРР в радянській зовнішній політиці. Для Раднаркому УСРР це було актуально, оскільки низку важливих для нього завдань у цій сфері виконати до цього часу не вдалось. Зокрема деякі етнічні українські землі (Східна Галичина й Західна Волинь, Північна Буковина і Південна Бессарабія) й надалі перебували під владою сусідніх з Україною — Польщі й Румунії. У цьому контексті РНК УСРР у нотах до їх урядів постійно виступав на захист інтересів українців, що проживали на цих землях. Апелював, що вони самостійно (способом плебісциту) повинні визначитись, до якої з держав приєднатись. Раднарком вважав, що перебування цих українських земель під владою польського і румунського урядів є незаконним і насильницьким, таким, що суперечить міжнародним нормам. Планував й надалі займатись поверненням з-за кордону українських політичних емігрантів.

Проблему організаційно-правових засад діяльності органів зовнішньої політики в УСРР після утворення Радянського Союзу розглядали як радянські [1], так і сучасні українські правники й історики

[5; 17; 18]. Проте одним притаманна упередженість, замовчування розбіжностей між радянськими Україною і Росією у розподілі повноважень у сфері зовнішньої політики, іншим — недостатня нормативно-правова база досліджень. Тому **метою** статті є з'ясувати компетенцію, організаційну структуру і правовий статус органів зовнішньої політики в УСРР, їх посадових осіб, після входження України до СРСР.

Не змігши у грудні 1922 — червні 1923 рр. відстояти власні інтереси у союзному будівництві й конституційному процесі, УСРР й надалі не змогла протистояти повній централізації влади. 2 липня 1923 р. ВУЦВК схвалив підготовлений конституційною комісією ЦВК СРСР проект Конституції СРСР і прийняв його за основу. Але ЦВК СРСР бажав, щоб Основний Закон набрав чинності якнайшвидше. Тому 6 липня видав постанову «Про затвердження і негайне введення в дію Конституції СРСР» [7, 99; 8, 183в., 19; 9, 115—118; 11, 160], порушивши таким чином встановлену юридичну процедуру і порядок набуття нею чинності. Раднарком УСРР, а також Грузинської СРР і Закавказької СФРР опротестувала цю постанову.

Чи скасував ЦВК СРСР її, встановити не вдалось, але надалі процедура і порядок

набуття Основним законом чинності дотримувались. 19 січня Конституцію СРСР затвердив ВУЦВК, а 31 січня 1924 р. її ратифікував II з'їзд Рад СРСР.

Але «Союзний договір», який на I-му з'їзді Рад СРСР (30 грудня 1922 р.), через зауваження з боку представників УСРР, Грузинської СРР і Закавказької СФРР, було взято лише за основу, на II-му з'їзді Рад СРСР на обговорення взагалі не виносився. Його першим розділом («Договір про створення СРСР») включили до Конституції СРСР. Хоча робити цього, зважаючи на різне правове призначення цих актів, було не можна.

Згідно з главою I Розділу I Конституції СРСР до компетенції союзних органів входило: а) представляти Радянський Союз у міжнародних відносинах, встановлювати дипломатичні відносини, укладати політичні та інші угоди з іноземними державами; б) змінювати зовнішні кордони СРСР, а також врегульовувати питання щодо зміни кордонів між союзними республіками; в) оголошувати війну й укладати мир; г) укладати зовнішні й внутрішні позики союзних республік, д) ратифікувати міжнародні договори; е) керувати зовнішньою торгівлею. Наркомати закордонних справ і зовнішньої торгівлі остаточно переходили до категорії загальносоюзних наркоматів.

Надалі верховна влада у сфері зовнішньої політики й міжнародних відносин (глави 3, 4, 5, 6, 8, 10 Розділу I) належала з'їзду Рад СРСР, її засади визначав ЦВК СРСР, за організацію виконання відповідала РНК СРСР, а безпосередню реалізацію покладено на НКЗС СРСР, який як і НКЗТ СРСР, отримав статус загальносоюзного народного комісаріату. Відповідні наркомати у республіках були ліквідовані. Але для забезпечення їх інтересів у радянській зовнішній політиці утворили управління уповноваженого НКЗС СРСР при РНК СРСР. Воно було складовим підрозділом наркомату закордонних справ СРСР. А уповноважений (як і уповноважений НКЗТ СРСР при РНК УСРР) підпорядкувався

відповідному наркому, а також з правом дорадчого голосу входив до РНК УСРР [7, 98—100; 9, 115—118зв.].

Та поки що, на виконання постанови ЦВК СРСР про негайне введення в дію Конституції СРСР, 20 липня 1923 р. НКЗС УСРР розглянув положення «Про НКЗС СРСР», в частині, яка стосувалася УСРР. У ньому говорилося, що: 1) кандидатури на посади повпредів СРСР у країнах, в яких інтереси України «переважали» над інтересами інших республік, рекомендував Раднарком УСРР, а призначав уряд СРСР; 2) в представництвах СРСР у країнах, в яких інтереси УСРР визначались як «значні», дипломатичні посади радника чи I-го секретаря повпредства мали обіймати представники УСРР, які призначала РНК СРСР.

Щодо України, то засновувалась посада «уповноваженого НКЗС СРСР при РНК УСРР». До його обов'язків входило: 1) видавати візи на виїзд іноземцям, дипломатичні й службові паспорти; 2) координувати у міжнародній сфері діяльність наркоматів і відомств УСРР; 3) ставити на колегії НКЗС СРСР зовнішньополітичні питання, які ініціював уряд УСРР; 4) проконтролювати, щоб НКЗС УСРР завершило роботу не пізніше 5 серпня 1923 р.; 5) прийняти справи, архіви і фінансові звіти від повпредів УСРР за кордоном в день злиття українських представництв із загальносоюзними; 6) підпорядкувати собі органи НКЗС УСРР. Надалі, право відкривати в Україні іноземні консульства належало виключно НКЗС СРСР [3, 2, 4, 12, 16, 26, 36, 48, 134, 186, 198, 207, 238, 280].

Виконувати ж консульські функції у регіонах поклали на «Повіреного уповноваженого НКЗС в Одесі» й «Повіреного уповноваженого НКЗС у Києві», підпорядкованих уповноваженому НКЗС СРСР при РНК УСРР [11, 84].

23 липня 1923 р. раднарком УСРР повідомив уряди іноземних країн, що передає право на здійснення зовнішньої політики й проведення міжнародних відносин загальносоюзним органам [3, 234]. 3 серпня

політбюро ЦК КП(б)У постановило: вважати необхідним розпочати негайну реорганізацію апарату і закордонних місій українського НКЗС [2, 18—19]. 9-го ж серпня політбюро погодилось, щоб уповноваженим НКЗС СРСР при РНК УСРР призначили О. Шліхтера. 14 вересня 1923 р. Раднарком УСРР його призначив [3, 187, 228, 235, 254—255]. Виконуючим обов'язки заступника уповноваженого спочатку працював Л. Величко. 30 листопада РНК призначив його заступником уповноваженого. Завідувачем (референтом) референтури уповноваженого став М. Любченко. Членом колегії НКЗС СРСР від УСРР (завідувач українським відділом НКЗС СРСР) призначили В. Коппа [10, 152].

Остаточна ліквідація НКЗС УСРР відбулась за рішенням ВУЦВК, який 20 вересня 1923 р. постановив: 1) НКЗС УСРР реорганізувати в управління уповноваженого НКЗС СРСР в УСРР, 2) дипломатичні й консульські представництва УСРР за кордоном ліквідувати, шляхом об'єднання їх з місіями РСФФР у повпредства СРСР, з 5 серпня поточного року, 3) уповноваженим НКЗС УСРР у Одесі й Києві надалі називатися — агентами уповноваженого НКЗС СРСР на УСРР [2, 20—24зв.].

Водночас продовжували погоджувати положення про українських представників у представництвах СРСР за кордоном, управління уповноваженого НКЗС СРСР при РНК УСРР, представника УСРР в НКЗС СРСР та ін. [3, 234зв.]. Щодо них Управління уповноваженого радилося з українськими дипломатами, зокрема тими, які мали досвід практичної роботи, в тому числі за кордоном. 4 жовтня 1923 р. заступник уповноваженого Л. Величко надіслав раднику повпредства СРСР в Чехословаччині — Н. Калюжному листа. У ньому він зауважив, що необхідно виробити детальні організаційно-правові форми взаємовідносин повпредів СРСР з представниками у союзних місіях від УСРР.

Це викликало протест з боку НКЗС СРСР. Щоправда офіційно він виступив лише проти порушення встановленого

порядку відносин з радянськими повпредствами за кордоном, які мали здійснюватися лише через НКЗС СРСР. Управління уповноваженого на висловлену у листі від 6 вересня 1923 скаргу радянського посла у Празі, змушене було виправдовуватись тим, що копія листа повпредам не надсилалася тому, що про нього їм мали повідомити українські радники. Л. Величко пояснював, що копію листа надіслали завідувачу українським відділом НКЗС СРСР — В. Коппу, а сама інструкція підлягала затвердженню колегією НКЗС СРСР. Водночас заступник уповноваженого запевняв, що мета цього не «створити в Харкові якийсь зовнішньополітичний «главк», а об'єктивно забезпечити належні умови роботи, які дали б можливість найбільш точно і повно проводити, в рамках союзної конституції, зовнішню політику уряду УСРР» [7, 96—97; 8, 20—20зв.].

Колишній заступник наркома закордонних справ УСРР С. Канарський у доповідній записці до РНК УСРР (14 жовтня 1923 р.) висловив кілька практичних зауважень до положення «Про члена колегії НКЗС СРСР». На його думку, було не доцільно, по-перше, уповноваженого НКЗС СРСР при РНК УСРР (який в Україні представляв союзний наркомат), підпорядковувати лише одному члену колегії НКЗС СРСР (хоча той представляв у наркоматі УСРР). В такому разі, зауважує автор записки, це буде уповноважений не НКЗС, а лише члена колегії.

По-друге, зв'язок із закордонними представниками уряд УСРР мав підтримувати через члена НКЗС СРСР (від України) і уповноваженого НКЗС СРСР при РНК УСРР. Але у проекті положення говорилося, що «за допомогою дипломатичних кур'єрів». Виходило, що до українських представників за кордоном, дипкур'єри направлялись — від члена колегії (з Москви) та від уповноваженого (з Харкова). Чи потрібний такий дуалізм? — запитував С. Канарський.

По-третє, радилося підняти питання про входження уповноваженого НКЗС

СРСР при РНК УСРР до складу уряду УСРР з правом вирішального голосу (за Конституцією СРСР уповноважений НКЗС входив до складу раднаркомів республік на правах дорадчого голосу). І по-четверте, уповноважений, будучи підпорядкованим союзному НКЗС і діючи від імені уряду СРСР, не мав права зноситися з іноземними країнами від імені раднаркому УСРР [7, 101].

Щодо дипкур'єрського зв'язку уповноваженого, то такий йому дозволялось мати (лист О. Шліхтера до Е. Квірінга від 10 жовтня 1923 р.), але лише з Німеччиною, з іншими країнами — зв'язок здійснювався виключно через НКЗС СРСР [14, 18]. Однак ці зауваження С. Канарського не врахували.

Згідно з положенням «Про функції представника УСРР в НКЗС СРСР» до складу колегії НКЗС СРСР, на правах члена, для забезпечення українських інтересів у зовнішній політиці Радянського Союзу, входив представник УСРР. Його кандидатуру пропонував уряд УСРР, а затверджувала РНК СРСР. Він, поряд з роботою у колегії НКЗС СРСР, в Україні керував діяльністю НКЗС СРСР. А у питаннях зовнішньої політики, які зачіпали українські інтереси, підтримував зв'язок з закордонними представниками СРСР.

Обов'язки представника УСРР в НКЗС СРСР склали: 1) представляти УСРР у зовнішніх справах СРСР; 2) підтримувати зв'язок з українськими представниками за кордоном, введеними до складу місій СРСР; 3) аналізувати отримані від українських представників за кордоном інформаційні матеріали; 4) консультувати українських представників за кордоном; 5) представляти у колегії НКЗС СРСР українські інтереси; 6) бути в колегії НКЗС СРСР референтом з українських справ; 7) підтримувати зв'язок з уповноваженим НКЗС СРСР при РНК УСРР: а) передавати йому розпорядження НКЗС СРСР, б) подавати до колегії НКЗС СРСР запити від уповноваженого НКЗС СРСР при РНК УСРР, в) надавати уповноваженому НКЗС СРСР при РНК УСРР інформаційні зве-

дення про діяльність у закордонних місіях українських представників.

Діяльність представника УСРР при НКЗС СРСР організував відділ, яким водночас завідував сам представник. У складі відділу функціонували підвідділи — Австрії, Америки, Болгарії, Литви, Німеччини, Польщі, Румунії, Туреччини, Чехословаччини, Югославії. Ці підвідділи були утворені по тих країнах, у яких УСРР мала політико-економічні інтереси [3, 38; 11, 84].

Представники УСРР за кордоном, відповідно до положення «Про функції українського представника в місіях СРСР», входили до складу союзних повпредств на правах членів. До їх обов'язків входило: 1) представляти УСРР у закордонних місіях СРСР; 2) збирати й подавати представнику УСРР в НКЗС СРСР інформаційні зведення, що стосувались України; 3) виконувати доручення представника УСРР в колегії НКЗС СРСР і уповноваженого НКЗС СРСР при РНК УСРР; 4) виступати референтом з українських справ у закордонних повпредствах СРСР; 5) наглядати за репатріацією і консульською роботою, пов'язаних з українцями; 6) виконувати політичні завдання місії з українських питань; 7) проводити просвітницьку роботу серед українських емігрантів; 8) організувати «зміновіхівство».

УСРР ініціювала, щоб кандидатури на посади повпредів СРСР за кордоном у країнах, в яких українські інтереси визнавались такими, що «переважали» (Польща, Румунія, Австрія, Чехословаччина, Болгарія, Югославія, Угорщина) над інтересами інших республік, пропонувались раднаркомом УСРР, а призначались НКЗС СРСР. У повпредствах СРСР в країнах, у яких українські інтереси визнавались «значними» (Туреччина, Албанія, Німеччина, Італія, Франція, США, Канада) представники УСРР мали обіймати дипломатичні посади — радника чи I-го секретаря (призначались НКЗС СРСР).

Водночас уряд УСРР залишив за собою право (за погодженням із НКЗС СРСР), ви-

знати «значними» інтереси УСРР в інших країнах. Член колегії НКЗС СРСР від УСРР (завідувач українського відділу НКЗС СРСР), а також голови, радники і секретарі дипломатичних місій (від УСРР) в роботі мали керуватись виключно директивами НКЗС СРСР, а в країнах, де були українські інтереси, дії погоджували з уповноваженим НКЗС СРСР при РНК УСРР [9, 15].

Згідно з положенням «Про обов'язки уповноваженого НКЗС СРСР при РНК УСРР», той з правом дорадчого голосу входив до складу уряду УСРР. Кандидати на посади уповноваженого і його заступника за рекомендацією ВУЦВК і поданням наркома закордонних справ СРСР призначались ЦВК СРСР. Водночас РНК УСРР мала право відводу подану кандидатуру уповноваженого та його заступника.

До його обов'язків входило: 1) виконувати доручення НКЗС СРСР і РНК УСРР; 2) консультувати уряд УСРР, окремі установи й організації республіки з дипломатичних та економічно-правових питань; 3) консультувати фізичних осіб; 4) погоджувати дії з українським представником в НКЗС СРСР; 5) вирішувати консульські справи УСРР; 6) інформувати РНК УСРР; 7) погоджувати з наркоматами й відомствами УСРР дипломатичні й економічно-правові питання; 8) виконувати політичні завдання, 9) візувати паспорти, 10) видавати закордонні дипломатичні і службові паспорти; 11) збирати необхідну для НКЗС СРСР інформацію.

Виконувати ж консульські функції у регіонах поклали на «Повіреного уповноваженого НКЗС в Одесі» й «Повіреного уповноваженого НКЗС у Києві», підпорядкованих уповноваженому НКЗС СРСР при РНК УСРР [11, 84].

Уповноважений діяв як за розпорядженнями НКЗС СРСР, так і вказівками РНК УСРР. В окремих випадках радянська Україна могла, погодивши (а фактично з дозволу — О.К.) з урядом СРСР, виступати у міжнародних відносинах індивідуально через своїх безпосередніх представників [3, 148]. Уповноважений інформував уряд

УСРР про діяльність НКЗС СРСР, видаючи бюлетень, дозвіл на користування яким надавав НКЗС СРСР [3, 155]. У політичних справах управління уповноваженого повинен був інформувати уряд УСРР про українську еміграцію й «зміновіхівство» [12, 51]. Відносини між уповноваженим і українськими радниками закордонних місій СРСР мали відбуватися, згідно з рішенням колегії НКЗС СРСР від 24 жовтня 1923 р., під контролем повпредів [3, 169].

Організаційно-штатна структура Управління НКЗС СРСР при РНК УСРР станом на 1923 р. була такою: Уповноважений — 1 посада; заступник уповноваженого — 1; канцелярія: зав. канцелярією — 1; секретар — 1; старший діловод — 1; молодший діловод — 1; друкарки — 2; старший шифрувальник — 1; співробітник для доручень — 1; телефоніст — 1; бухгалтер — 1; реєстратор — 1. Штат економічно-правового відділу складав: зав. відділом — 1 посада; юрисконсульт — 1; зав. столом віз — 1; консульська частина — 1 співробітник. Штат бюро друку: зав. бюро — 1; редактор — 1. Штат відділу зв'язку складав: зав. відділом — 1 посада; дипкур'єри — 3; пакувальник — 1; старший телеграфіст — 1; телеграфіст — 1. Господарську частину складали: завгосп — 1; управ. домами — 1; водій — 1; помічник водія — 1; швейцар — 1; двірник — 1; кур'єри — 2; прибиральниці — 2.

Штат Агентства повіреного уповноваженого НКЗС в Києві складав: повірений (агент) — 1 посада; секретар — 1; кур'єр — 1. Штат Агентства повіреного уповноваженого НКЗС в Одесі склали: повірений (агент) — 1 посада; секретар — 1; співробітник для доручень — 1; бухгалтер — 1; друкарка — 1. Позаштатними в Агентстві уповноваженого НКЗС в Одесі працювали: водій — 1; кур'єр — 1; прибиральниця — 1; двірник — 1 [6, 45; 16, 119—199зв.].

Тоді ж уряд УСРР висловив інтерес у посадах повпредів СРСР у Чехословаччині (М. Левицький) й Австрії (Ю. Коцюбинський), радника повпредства СРСР у Берліні (В. Ауссем), радника у Польщі

(Г. Беседовський), першого секретаря у Чехословаччині (Н. Калюжний), радника повпредства у Канаді (Кулик). 20 липня 1923 р. колегія НКЗС УСРР клопотала перед НКЗС СРСР про ці призначення. Але РНК СРСР діяв на власний розсуд. М. Левицького призначили послом в Австрію, Ю. Коцюбинського — першим секретарем повпредства СРСР у Німеччині, а згодом радником повпредства в Австрію. Цим і обмежились [3, 94, 123, 175, 165, 195, 198, 215, 227, 234зв., 246; 6, 74, 132, 140, 161; 13, 197—197зв.; 14, 1—4; 15, 23—24].

Таким чином, з утворенням Радянського Союзу участь в реалізації його зовнішньої політики від України брав член

колегії НКЗС СРСР від УСРР (завідувач українського відділу НКЗС) і уповноважений НКЗС СРСР при РНК УСРР, який з правом дорадчого (в УСРР хотіли, щоб вирішального, а це надавало його управлінню статусу центрального органу влади) голосу входив у Раднарком республіки. Для виконання за кордоном зовнішньополітичних завдань УСРР до складу повноважних представництв СРСР за кордоном на посади радників і перших секретарів були призначені українські представники. В радянських повпредствах за кордоном вони працювали до 1936 р.

Список літератури:

1. *Василенко В.А.* Правові аспекти участі Української РСР у міжнародних відносинах / В.А. Василенко. — К., 1984. — 208 с.
2. Вербальные ноты посольства Польской республики на Украине (1921 г.). — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4 сч. — Оп.1с. — Спр. 32.
3. Выписки из протоколов ЦК КП(б)У и переписка с ним по личному составу (3 января — 28 декабря 1923 г.). — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 604.
4. Выписки из протоколов Политбюро ЦК КП(б)У и переписка с ЦК КП(б)У по личному составу НКВД УССР и другим вопросам (1922 г.). — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 572.
5. *Дорошко М.С.* Уповноважений НКЗС СРСР при Раднаркомі УСРР / М. С. Дорошко // Українська дипломатична енциклопедія: в 2 т. / [за ред. Губерського Л. В.]. — К., 2004. — Т. 2.
6. Инструкции и переписка к сметам НКВД УССР и его представительств на 1922/1923 гг. — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 1249.
7. Информационные сводки, доклады, статьи и письма представителя посольства УССР в Польше (16 февраля 1922 — 30 января 1923 г.). — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 591.
8. Материалы о передаче Союзу ССР права ведения внешней политики УССР. — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 57.
9. О деятельности контрреволюционного правительства Директории за границей, русских и украинских эмигрантов. О заключении торговых договоров и организации торговых представительств (декабрь 1921 — август 1923 г.). — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 15.
10. Переписка с полномочными представителями УССР за границей и формировании заграничных представительств НКВД, о текущей работе представительств. Протокол совещания председателя СНК УССР, полномочных и торговых представителей за границей. — ЦДАВО України. — Ф.1. — Оп.20. — Спр. 1029.
11. Положения, инструкции, протоколы и другие материалы о союзном объединении советских республик и слиянии некоторых наркоматов СССР и УССР (январь — декабрь 1923 г.). — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр.56.
12. Постановления и протоколы заседаний Большого Совета Совнаркома УССР (14 августа — 17 декабря 1923 г.). — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 90.

13. Постановления и протоколы заседаний Большого Совета СНК УССР (2 ноября 1923 — 27 марта 1924 г.). — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 91.

14. Протокол заседания коллегии НКВД УССР. Переписка с НКВД, полномочными представительствами УССР за границей об утверждении полномочных представителей Украины за границей, деятельности украинской эмиграции (1923 г.). — ЦДАГО України. — Ф.1. — Оп.20. — Спр. 1735.

15. Сводки важнейших постановлений ЦК РКП(б) за период 20 мая 1922 — 20 января 1923 г. — ЦДАГО України. — Ф.1. — Оп.20. — Спр. 1657.

16. Смета и штаты НКВД УССР и его Уполномоченных в Киеве и Одессе на 1923 г. — ЦДАВО України. — Ф.Р. — 4сч. — Оп.1с. — Спр. 1281.

17. Стрельникова І.Ю. Органи зовнішньої політики Радянської України після утворення Союзу РСР / І.Ю. Стрельникова // Право і безпека. — 2006. — Т. 5. — № 4.

18. Стрельникова І.Ю. Управління НКЗС СРСР при РНК УСРР / І. Ю. Стрельникова // матеріали 3-ей міжнародної научної конференції «Наука и образование без границ — 2007» (16—17 декабря 2007 г.) // Закон. Политика. Философия. — Т. 10. — София, 2007.

РЕЗЮМЕ

Определены организационно-правовые основы участия УССР в советской внешней политике после создания СССР, а также правовой статус Управления уполномоченного НКВД СРСР при СНК УССР.

SUMMARY

Organizational-law basis of Ukrainian SSR's party in Soviet Foreign policy after creation of Soviet Union and a law status of Agent of Foreign Office of USSR by Government of Ukrainian SSR.

*Рекомендовано кафедрою прав людини,
міжнародного та європейського права*

Подано 19.01.2011